

OMREKENING VAN VREEMDE VALUTA'S

door Prof. Dr. J. Klaassen

1. Inleiding

Het probleem van de omrekening van vreemde valuta's is volgens Lafferty en Cairns (1980, p. 258) "possibly the most difficult subject in the whole of accounting". Veel ondernemingen, regelgevende organisaties en theoretici weten er dan ook niet goed raad mee, en de optimale oplossing voor dit verslaggevingsprobleem is (nog?) niet gevonden. Het doel van dit artikel is *niet* te pogen deze oplossing *wel* te ontdekken. Het is vooral onze bedoeling te tonen welke oplossingen zoal zijn voorgesteld of zelfs voorgeschreven en daarbij vooral de nadruk te leggen op de argumenten voor en tegen bepaalde voorstellen of regelingen. Daarbij zal veel aandacht worden geschonken aan de methoden welke zijn voorgesteld in de VS, Canada en het Verenigd Koninkrijk omdat in deze landen de regelgevende instanties zich het meest met de valutaproblemen hebben beziggehouden.

Bij de onderhavige problematiek worden gewoonlijk onderscheiden:

- de behandeling van vorderingen en schulden in vreemde valuta als gevolg van handelstransacties of financieringstransacties enerzijds en
- de behandeling van buitenlandse deelnemingen anderzijds.

Dit is een administratieve indeling waarbij men terecht vraagtekens zou kunnen plaatsen, omdat men bij de consolidatie van buitenlandse deelnemingen ook met vorderingen en schulden van die deelnemingen te maken heeft, waarachter eveneens handels- en financieringstransacties liggen. De behandeling van buitenlandse deelnemingen heeft in de literatuur meer aandacht gehad dan het andere deelprobleem, waarschijnlijk omdat het gecompliceerder is en kwantitatief grotere betekenis heeft.

Bij de opzet van ons betoog zullen wij de volgende deelvragen achtereenvolgens behandelen:

- welke voorschriften zijn er in een aantal landen?
- hoe worden koersverschillen gemeten?
- hoe worden de geconstateerde koersverschillen in de jaarrekening verwerkt?
- welke aanvullende informatie wordt verstrekt?

2. Regelingen

In de VS heeft de SEC geen regelingen getroffen maar dit vroeger aan het accountantsberoep en thans aan de Financial Accounting Standards Board (FASB) overgelaten. Bij zijn oprichting in 1973 trof deze een aantal voorschriften en ontwerpen aan van zijn voorganger de Accounting Principles Board (APB). Juist in die periode werd de problematiek bijzonder actueel omdat na

een periode van vrij stabiele koersen sinds 1971 grote schommelingen in de koersen van een aantal valuta's optraden. Tot de erfenis van de APB behoorde een voorstel voor in de jaarverslagen van ondernemingen te verstrekken informatie over vreemde valuta's (FASB, 1973). Vervolgens werd in 1975 een regeling getroffen, waarin zowel de te verstrekken informatie als de omrekening en de verwerking van koersverschillen werd geregeld. Deze uitspraak (FASB, 1975, in de wandeling meestal FAS 8 genoemd) ondervond echter vanuit het bedrijfsleven vrij veel tegenstand. Spoedig daarna startte de FASB met de herziening van deze Statement. In augustus 1980 werd een ontwerp voor een nieuwe Statement gepubliceerd ter vervanging van FASB 8 (FASB, 1980, hierna te noemen FAS 80). Deze is echter met de kleinst mogelijke meerderheid door de Board goedgekeurd. Het is dus bepaald niet zeker dat de daarin vervatte voorstellen in de praktijk zullen worden doorgevoerd.

De voorstellen voor de verslaggeving over dit onderwerp in Groot-Brittannië tonen evenmin een snelle en definitieve oplossing van het vraagstuk. De Britse Companies Act bevat op dit punt geen voorschriften en deze zijn evenmin door de Britse accountantsorganisaties uitgevaardigd. Na een aanbeveling in 1971 werd in 1977 een ontwerp-uitspraak door het Accounting Standards Committee (ASC) gepubliceerd (Exposure Draft 21, aangeduid als ED 21). Deze is echter niet omgezet in een definitieve regeling. In afwachting van de herziening van de Amerikaanse FAS 8 heeft het ASC zijn ontwerp in de ijskast gezet en eind oktober 1980 is een nieuw ontwerp gepubliceerd dat in sterke mate overeenkomt met FAS 80.

Dit ontwerp (ASC, 1980, genoemd ED 27) vertoont ook op een groot aantal punten gelijkenis met de in 1977 voorgestelde regeling van ED 21.

In Canada is de ontwikkeling vergelijkbaar met die in Groot-Brittannië. Vanaf 1969 gold daar een Accounting Recommendation van het Canadese accountantsinstituut (CICA) waarin slechts voorschriften voor presentatie en toelichting waren opgenomen. In 1978 kwam het CICA met een nieuwe Recommendation (CICA, 1978, section 1650) welke in grote lijnen met die van FAS 8 uit de VS overeenstemde. Mede omdat de FASB bezig was haar opvatting te herzien, is begin 1979 besloten deze Recommendation in de ijskast te zetten en de oude aanbeveling tot het verstrekken van toelichtende informatie weer in te voeren. Hoewel FAS 80 en ED 27 mede in overleg met de Canadezen zijn opgesteld, is thans nog geen nieuw Canadees voorstel gepubliceerd.

In Duitsland bestaan evenmin op dit gebied expliciete voorschriften. Daar is men in de praktijk aan een belangrijk deel van het probleem nog niet toegekomen, omdat het zeer ongebruikelijk is buitenlandse deelnemingen mee te consolideren. Daarom zullen wij in het vervolg van dit stuk de Duitse situatie buiten beschouwing laten.

In ons land zijn er tot nu toe evenmin bindende voorschriften voor de verslaggeving over dit onderwerp uitgevaardigd. Boek 2 Titel 6 BW bevat hierover geen bepalingen. Ook in de jurisprudentie is niet getoetst hoe hierover verslag zou moeten worden gedaan. Slechts in enkele arresten komt de problematiek zeer zijdelings aan de orde. In het wetsontwerp tot aanpassing van de wetgeving aan de Vierde EG Richtlijn (Wetsontwerp, 1980) is wel iets voorgeschreven omtrent de in de toelichting te omschrijven grondslagen, maar wordt de wijze van omrekening en verwerking van de koersverschillen niet ge-

regeld. Het Tripartiete Overleg heeft eveneens op enkele punten uitspraken gedaan, welke zijn opgenomen in de ontwerp-Richtlijnen (TO, 1980). Deze hebben echter slechts betrekking op de omrekening van vorderingen, schulden en liquide middelen en niet op de behandeling van buitenlandse deelnemingen. Verder zijn deze uitspraken niet bindend. Ook internationaal worden er pogingen gedaan om regels voor dit onderdeel van de verslaggevingsproblematiek vast te stellen.

Het IASC heeft in 1977 een proposed statement E 11 gepubliceerd, maar deze is door de ontwikkelingen in de VS nooit tot Standaard verheven. Thans is een nieuw ontwerp in voorbereiding.

Voorts is op dit gebied de in 1978 vastgestelde Vierde Richtlijn van de EG te melden. Deze bevat uitsluitend de eis van vermelding der gehanteerde omrekeningsmethode (Vierde EG Richtlijn, art. 43).

De ontwerp-Zevende Richtlijn van de EG, inzake de concernjaarrekening bevat ook slechts voorschriften over te verstrekken gegevens.

Uit dit alles is de conclusie te trekken dat er op het gebied van de omrekening van vreemde valuta's slechts in de VS voorschriften gelden, die overigens thans op de helling staan, terwijl men in diverse andere landen en in internationale organen bezig is regels te formuleren.

3. De bepaling van de omvang van valutakoersverschillen

De omvang van de koersverschillen wordt bepaald door de gekozen omrekeningskoersen. Bij vorderingen en schulden in vreemde valuta loopt men een koersrisico dat men kan ontgaan door een tegengestelde stroom in dezelfde valuta te creëren. Wij zullen de problematiek van de administratieve verwerking van dekkingstransacties wegens ruimtelijke beperkingen hier niet behandelen, maar wel kort ingaan op de verwerking en omrekening van vorderingen en schulden in het algemeen. Men is het er allerwege over eens dat omrekening van handelsvorderingen en -schulden tegen koersen per balansdatum dient plaats te vinden. Zowel in de bestaande Amerikaanse regeling (FAS 8) als in de Britse voorstellen (ED 21 en ED 27) wordt dit voorgeschreven. In ons land zijn in de ontwerp-Richtlijnen van het TO de volgende regels vermeld: „Vorderingen in vreemde valuta dienen te worden omgerekend tegen de per balansdatum geldende koersen of tegen koersen waartegen is ingedekt” (TO, hoofdstuk 2.07.202). Verder wordt omrekening van schulden in vreemde valuta tegen koers per balansdatum voorgeschreven (TO, hoofdstuk 2.13.104). Wel wordt soms als vraagpunt gesteld wanneer men resultaten hierop zou moeten nemen. Op dat punt komen wij in de volgende paragraaf terug.

Ook langlopende vorderingen en schulden dienen naar de huidige opvatting tegen eindkoers te worden omgerekend. ED 27, FAS 8, FAS 80 en de ontwerp-Richtlijnen maken geen onderscheid naar de looptijd. Deze wijze van omrekening is echter niet altijd vanzelfsprekend geweest. Het is lange tijd niet ongebruikelijk geweest langlopende schulden nog tegen de historische koers (d.i. de koers die gold op het moment van het aangaan van de lening) om te rekenen, in het vertrouwen dat op het moment van de aflossing de oude koersverhoudingen weer zouden zijn hersteld. In de VS was omrekening van langlopende schulden tegen historische koersen tot 1965 regel en werd het daarna

tot het in werking treden van FAS 8 in 1975 nog vrij veel toegepast (zie Van Helleman, 1978, pp 11 e.v.). Ook in Canada werd volgens Lafferty en Cairns deze methode gevolgd, omdat de Canadezen veel leningen in de VS sloten, en er een tamelijk vaste verhouding tussen de Canadese en Amerikaanse dollar bestond. De Accounting Recommendations van het CICA welke tot 1978 golden en thans tijdelijk opnieuw gelden, laten expliciet de mogelijkheid open om te rekenen tegen historische koers, waarbij het verschil met de eindkoers wel moet worden getoond. Zolang de lening niet is afgelost brengt men daarbij dus geen koersverschil tot uitdrukking.

Bij de omrekening van buitenlandse deelnemingen ten behoeve van de consolidatie onderscheidt men gewoonlijk de volgende omrekeningsmethoden:

1. De current/non current methode. Deze houdt in, omrekening van de vaste activa en langlopende vorderingen en schulden tegen historische koersen. Alle vlottende activa en passiva worden omgerekend tegen actuele koersen.
2. De monetary/non monetary methode. Daarbij worden vaste activa en voorraden tegen historische koersen omgerekend, terwijl monetaire activa en passiva tegen actuele koersen worden omgerekend.
3. De closing rate methode (ook wel genoemd de current rate methode). Daarbij worden alle posten tegen eindkoersen omgerekend.
4. De temporal methode. Deze relateert de omrekeningskoersen aan de gehanteerde prijsgrondslagen voor de waardering van niet-monetaire activa. Bij waardering op basis van historische kosten vindt omrekening plaats tegen historische koersen, bij waardering tegen actuele prijzen behoort omrekening tegen actuele koersen.

Voor de omrekening van de posten in de resultatenrekening kan men hetzij een gemiddelde koers over het jaar, hetzij een actuele koers gebruiken. Kosten samenhangend met activa omgerekend tegen historische koers (de afschrijvingskosten in methode 1, 2 en 4 en de kosten van het goederenverbruik in methode 2 en 4) worden eveneens tegen historische koers omgerekend.

In de VS hebben ondernemingen tot 1975 methoden 1 en 2 toegepast. In beide gevallen worden de vaste activa tegen historische koersen omgerekend. FAS 8 bracht echter eenheid in de toepassing door de volgende voorschriften:

- Bij de omrekening van balansposten dient de temporal methode te worden gehanteerd.
- Bij de omrekening van de posten in de resultatenrekening dient de gemiddelde koers te worden gehanteerd.

De koersverschillen op buitenlandse deelnemingen worden daardoor berekend over het saldo van monetaire activa en passiva en de koersverschillen op langlopende schulden van deelnemingen worden onmiddellijk tot uitdrukking gebracht. Als doel van de omrekening wordt in FAS 8 genoemd: het in dollars meten van activa en passiva, kosten en opbrengsten, die oorspronkelijk zijn uitgedrukt in vreemde valuta. Daarbij dient de oorspronkelijke prijsgrondslag en de oorspronkelijke toerekening van kosten en opbrengsten aan perioden zoals deze uit de Amerikaanse Generally Accepted Accounting Principles volgt, niet te worden aangetast. Bij de omrekening van de resultatenrekeningposten is

het de bedoeling een effect tot uitdrukking te brengen als hadden de in- en verkooptransacties in dollars plaatsgevonden.

In feite stelde de FASB zich hiermee op het standpunt dat er bij de omrekening van moet worden uitgegaan alsof alle buitenlandse activiteiten als een verlengstuk van de activiteiten van de moedermaatschappij plaatsvinden. Het Canadese Accountantsinstituut nam in 1978 hetzelfde standpunt in (CICA, 1978, section 1650). Het Britse ASC volgde echter in 1977 niet de Amerikaanse opvatting. Het stond naast de temporal methode de *closing rate methode* toe en noemde daarvoor de volgende argumenten:

- Deze methode houdt op de juiste wijze rekening met de situatie waarbij vaste activa in buitenlandse deelnemingen lokaal zijn gefinancierd.
- De verhoudingen tussen de bedragen van de posten in de jaarrekening opgesteld in lokale valuta veranderen bij omrekening tegen de closing rate niet.
- Men behoeft de historische koersen van de tijdstippen van investering niet vast te houden in de administratie.
- De methode is eenvoudig, en door gebruikers gemakkelijk te begrijpen. Deze voordelen heeft de temporal methode volgens het ASC niet, althans niet in combinatie met waardering tegen historische kosten. De nieuwste ontwerpstatement van de FASB, FAS 80, evenals de nieuwste Britse ED 27 hebben nu hun voorkeur voor de closing rate methode uitgesproken. FAS 80 noemt geheel andere doelstellingen van de omrekening dan die vermeld in FAS 8, namelijk:
- De omrekening dient de resultaten en onderlinge verhoudingen zoals die blijken uit de jaarrekeningen, uitgedrukt in de lokale valuta's van de deelnemingen, zoveel mogelijk in tact te laten.
- De resultaten van het omrekenen zouden in het algemeen in overeenstemming moeten zijn met de verwachte effecten van een koerswijziging op het koersrisico dat een onderneming loopt.

ED 27 toont duidelijk dat de keuze voor de closing rate methode deels op pragmatische argumenten berust. Er wordt geschreven: „When the domestic currency of the holding company is one of the hardest currencies in the world, the conventional „temporal” method (such as that required by FAS 8 in the USA) produces an acceptable result. But when the consolidated financial statements are drawn up in a currency which is not the hardest, the temporal method can produce results which do not make commercial and economic sense . . .”

ED 27 presenteert verder de „net investment concept” ter verdediging van het gebruik van de closing rate. Dit concept gaat ervan uit dat de buitenlandse deelnemingen zelfstandig zijn, dat zij deels lokaal gefinancierd zijn en dat de investering langdurig van karakter is. Voorts dat de moedermaatschappij niet zozeer heeft geïnvesteerd in de activa en passiva van de deelneming, maar in „a business as a whole”.

Wel erkent de ASC in ED 27 dat er buitenlandse deelnemingen kunnen zijn waarvan de activiteiten zozeer verbonden zijn met die van de moeder, dat het beter is om uit te gaan van de valuta van de moedermaatschappij. In dat geval dient de temporal methode te worden gebruikt. Een dergelijk geval zal zich ook bij de zelfstandige buitenlandse deelnemingen zelf kunnen voordoen, als

zij buiten hun land van vestiging activiteiten hebben (FASB, 1980, al. 118).

FAS 80 is door drie van de zeven leden van de Board niet geaccepteerd. Zij zijn van mening dat de doelstellingen van de omrekening volgens het nieuwste FAS ontwerp niet in overeenstemming zijn met de basisgedachte van de geconsolideerde jaarrekening. Bij consolidatie gaat men er namelijk vanuit dat er een economische eenheid is, en dat alle activa en passiva in één meeteenheid worden uitgedrukt. Verder wordt aangevoerd dat de uitgangspunten van het voorstel onderling tegenstrijdig zijn, en er ten onrechte van wordt uitgegaan dat de beleggers meer zijn geïnteresseerd in cash flows in lokale valuta dan in cash flows in termen van Amerikaanse dollars.

Uit het bovenstaande blijkt dat de huidige regeling van FAS 8 waarbij vaste activa en voorraden tegen historische koersen moeten worden omgerekend, zal worden vervangen door een regeling waarbij deze tegen eindkoersen worden omgerekend, als de voorstellen worden aangenomen.

Op grond van de argumenten die voor deze voorstellen zijn aangevoerd hebben wij een voorkeur voor de toepassing van de temporal methode zoals die thans door FAS 8 wordt geëist. De voorgestelde regeling lijkt ons geen verbetering, omdat ze ingaat tegen de basisgedachte waarop de consolidatie berust, en omdat ze ook niet aansluit bij de denkwereld van de beleggers die hun positie toch afmeten aan resultaat en vermogen uitgedrukt in de valuta van de moedermaatschappij. De doelstellingen van de omrekening volgens de nieuwe voorstellen lijken ons voor de externe verslaggeving niet ter zake doende, behalve wellicht het pragmatische argument dat omrekening tegen eindkoersen minder moeite en minder kosten meebrengt.

Bij toepassing van actuele waarden leiden closing rate en temporal methode tot dezelfde uitkomsten. Het is dus een probleem dat zich voordoet bij toepassing van historische kosten.

De omrekening van de resultatenrekening dient volgens de nieuwe Amerikaanse en Britse voorstellen tegen gemiddelde koersen plaats te vinden, zoals dat nu ook in FAS 8 is voorgeschreven. Op zich is dit voorschrift begrijpelijk, maar de gegeven argumentatie is wonderlijk: de FASB (1980, paragraaf 10) vermeldt dat de bedoeling van de omrekening is te simuleren alsof de transacties onmiddellijk toen ze plaatsvonden tegen de koers van de moeder waren omgerekend. Een dergelijke veronderstelling past echter o.i. niet bij het uitgangspunt dat de deelneming zelfstandig is. De Britten geven als hun motivering dat zij ter wille van de internationale harmonisatie van de verslaggevingsregels de FASB willen volgen. Zij wijzen er verder op dat men bij omrekening tegen de gemiddelde koers de kwartaalcijfers zonder meer kan optellen tot het jaarresultaat. Dit voordeel bestaat echter niet voor ondernemingen die niet ieder kwartaal consolideren. Zij zullen alsnog een gemiddelde koers moeten bepalen en een koersverschil ten opzichte van de balans alsnog moeten verwerken.

4. De verwerking van de koersverschillen

Hiervoor hebben wij uiteengezet dat de discussie omtrent de te hanteren omrekeningsmethoden vooral gaat tussen de temporal methode en de closing rate methode, in geval van waardering tegen historische kosten.

Bij de temporal methode wordt het koersverschil op de buitenlandse deelnemingen berekend over de netto monetaire positie terwijl bij de closing rate methode het koersverschil wordt gecalculeerd over het in de deelneming geïnvesteerde vermogen, dat van de moeder afkomstig is. De vraag is nu hoe dit koersverschil moet worden verwerkt. Dezelfde vraag geldt ook voor de koersverschillen op vorderingen en schulden.

Volgens FAS 8 moeten in het algemeen alle koersverschillen van welke herkomst ook, zodra deze worden geconstateerd als resultaat worden aange-merkt. Een uitzondering wordt slechts gemaakt voor bepaalde koersverschillen samenhangend met dekkingstransacties. Zowel koersverschillen uit buitenlandse deelnemingen, welke onder FAS 8 steeds betrekking hebben op de monetaire posten, als koersverschillen op vorderingen en schulden van de moeder zelf, worden dus onmiddellijk als resultaat beschouwd. Zoals bekend zijn nogal wat ondernemingen tegen deze laatste bepaling in het geweerd gekomen. In ons land is vooral Shell daarmee in de publiciteit getreden (zie Van Helleman, 1978, pp 265 e.v.).

De ingetrokken Canadese Recommendation geeft juist op dit punt een andere oplossing (CICA, 1978, section 1650 al. 38 e.v.). Er wordt daar namelijk onderscheid gemaakt tussen realized en unrealized exchange gains and losses. Unrealized gains en losses op kortlopende posten worden nu als gerealiseerd beschouwd, en onmiddellijk tot het resultaat gerekend, unrealized gains en losses op langlopende posten (looptijd 1 jaar of langer) worden „uitgesmeerd” over de resterende looptijd van de desbetreffende lening. Wanneer de resterende looptijd niet is vast te stellen, dient het koersverschil onmiddellijk in het resultaat te worden verwerkt.

De nieuwe Britse en Amerikaanse voorstellen gaan niet uit van volledige verantwoording van alle koersverschillen via het resultaat. In ED 27 en FAS 80 (die in het algemeen de toepassing van de closing rate voorschrijven, zie par. 3) wordt bepaald dat de daarbij tot uitdrukking komende koersverschillen op buitenlandse deelneming *via de reserves* moeten worden geboekt. Indien de opbrengsten van buitenlandse leningen door de moeder zijn gebruikt voor investeringen in buitenlandse dochters, mag het koersverschil op die leningen ook via de reserves worden verwerkt, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan (zie ED 27, al 57). Koersverschillen op vorderingen en overige schulden dienen als resultaat te worden verantwoord zodra deze worden geconstateerd. Koersverschillen als gevolg van de hantering van gemiddelde koersen bij de omrekening van opbrengsten- en kostenposten dienen via de reserves te worden verwerkt.

FAS 80 werpt nog wat extra licht op de gemaakte ommezwaai bij de verwerking van koersverschillen van deelnemingen. De achterliggende gedachte van de FASB is dat deze verschillen nog niet gerealiseerd zijn. Zodra de deelneming echter wordt verkocht of anderszins verloren gaat, dient het totale in het verleden geboekte koersverschil alsnog in de resultatenrekening tot uit-

drukking te worden gebracht. De Britten hebben deze regeling niet overgenomen.

Wat zijn de belangrijkste argumenten pro en contra deze regels? De FASB noemt als bezwaren tegen FAS 8 dat:

- koersverschillen op schulden werden getoond die in feite niet zouden bestaan omdat de risico's op activa en passiva elkaar zouden opheffen.
- grote schommelingen in resultaten werden getoond die niet juist werden geacht.

De Board is in FAS 80 hieraan tegemoetgekomen door:

- koersverschillen tegen eindkoersen te doen berekenen, waardoor de omvang van de koersverschillen wordt beïnvloed;
- door verantwoording van een deel van de koersverschillen via het eigen vermogen voor te schrijven.

Voor het handhaven van de regel dat de koersverschillen op langlopende schulden onmiddellijk via het resultaat moeten worden verwerkt, geeft de Board als motief (FAS 80, al. 164) dat voorspellingen over toekomstige koersen niet voldoende betrouwbaar zijn. Daarom is de huidige koers een goede voorspelling van de uiteindelijke cash flow bij aflossing, en wordt het opgetreden koersverschil meteen als resultaat genomen. Het is niet duidelijk waarom deze redenering niet evenzeer zou gelden voor de koersverschillen op deelnemingen, omdat het afstoten van deelnemingen wellicht nog verder in de toekomst zal liggen. Volgens de FASB is het echter lang niet zeker dat deze laatste koersverschillen (uit deelnemingen) tot cash flows zullen leiden, daarom worden deze niet als onderdeel van het resultaat beschouwd. Drie van de zeven leden van de FASB zijn van mening dat er geen verschil dient te zijn tussen de verwerking van de koersverschillen op schulden en die op deelnemingen, omdat in de geconsolideerde jaarrekening wordt gesimuleerd dat de activa en passiva van de deelnemingen ook dollar-activa/passiva zijn. Deze minderheid is van mening dat de oude regeling (FAS 8) in essentie onveranderd moet blijven.

Wij menen dat deze argumenten van de minderheid sterker zijn dan die van de meerderheid. Er is echter een nauwe verbinding tussen de gekozen omrekeningsmethode en de verwerking van de koersverschillen. Indien men, zoals bij de closing rate methode gebeurt, ook koersverschillen over vaste activa en voorraden berekent, is het begrijpelijk dat men deze niet als resultaat wil beschouwen zodra ze ontstaan. Verwerking via het eigen vermogen staat echter naar onze mening op gespannen voet met duidelijke informatieverschaffing aan de vermogensverschaffers. Er wordt gesuggereerd dat er een verbetering of verslechtering van de vermogenspositie is opgetreden die men geen resultaat noemt, maar dit is in het kader van de historische kostenbenadering niet consistent, omdat in die benadering alle waardemutaties als resultaat worden beschouwd, en men soms wacht met het op de balans tot uitdrukking brengen van waardemutaties omdat deze nog niet zijn gerealiseerd.

De voorgestelde oplossing is pragmatisch gezien wellicht aantrekkelijk als een poging om de omvang van de post koersverschillen in het resultaat wat kleiner te maken. Dit werkt voor die ondernemingen die geen grote posten aan zelfstandige leningen in buitenlandse valuta's hebben.

In de overige landen die wij in deze bespreking betrekken zijn er geen expliciete voorschriften die verwerking van koersverschillen via het eigen ver-

mogen verbieden of voorschrijven. Uit het onderzoek van Lafferty en Cairns (1980, pag. 260 e.v.) bleek dat in het algemeen buiten de VS zowel verwerking van de koersverschillen via het resultaat als via het vermogen voorkomen.

Van Helleman (1978, pp 140-170) komt tot de conclusie dat de verwerking van de koersverschillen in Canada voornamelijk via het resultaat plaatsvond. Zowel in het Verenigd Koninkrijk als in ons land komen beide methoden, verwerking via het eigen vermogen en verwerking via het resultaat, voor. Uit een recent jaarverslagenonderzoek van het NIVRA blijkt een grote diversiteit in de in ons land toegepaste methoden. Daaruit blijkt ook dat enkele ondernemingen de koersverschillen via de voorzieningen verwerken. In het recent bekend geworden OGEM arrest heeft de Ondernemingskamer uitgesproken dat verwerking van het koersverschil (bij toepassing van de closing rate methode) via de reserves wel is toegestaan. Voorts sprak de OK uit dat verwerking van het koersverschil via de voorzieningen in strijd is met de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Als motivering werd daarbij vermeld dat er bij een dergelijk systeem geen sprake is van het vormen van een voorziening voor de op balansdatum bestaande risico's, doch van het boeken van waardewijzigingen die reeds hebben plaatsgevonden (Gerechtshof A'dam, (OK) 1981, pag. 53).

5. Informatie te verstrekken over vreemde valuta's

Niet alleen de omrekeningsmethoden en de wijze van verwerking van koersverschillen, maar vooral ook de toelichtingen zijn van groot belang voor het inzicht van de gebruikers van jaarrekeningen. Indien er meerdere waarderings- en presentatiemethoden naast elkaar bestaan, is het terwille van de vergelijkbaarheid van de gegevens van verschillende ondernemingen van belang dat wordt vermeld hoe de koersverschillen zijn berekend en hoe deze zijn verwerkt. Deze eis van vermelding in de toelichting wordt in de VS niet expliciet gesteld, hetgeen wellicht verklaarbaar is uit het feit dat er daar geen keuzemogelijkheid op dit gebied bestaat: de ondernemingen dienen op straffe van afwijking van GAAP aan de regels van FAS 8 te voldoen. Deze informatie ontbreekt volgens Lafferty en Cairns danook nogal eens in de jaarrekening van Amerikaanse ondernemingen (1980, p. 259). In de huidige Canadese regeling en eveneens in de Britse ED 27 en het ingetrokken Canadese voorschrift wordt wel vermelding van de omrekening en verwerking voorgeschreven. In ons land zou men de eis van omschrijving weliswaar uit de algemene eis tot uiteenzetting van de waarderingsgrondslagen kunnen afleiden (art. 311, lid 2 boek 2 BW) maar uit recente jaarverslagenonderzoeken bleek dat vrij veel ondernemingen weinig informatie hierover verschaffen. Het onderzoek over 1977 vermeldde dat 38 van de 114 daarvoor in aanmerking komende ondernemingen in het geheel geen informatie gaven, en dat 24 van de 76 ondernemingen die wel de wijze van omrekening vermeldden zich niet uitspraken over de omrekening van de resultatenrekeningen van buitenlandse deelnemingen. In het ontwerp aanpassingswet wordt, mede op grond van de Vierde Richtlijn deze leemte opgevuld. Art. 384 lid 8 van het ontwerp bepaalt onder meer: „De grondslagen voor de omrekening van in vreemde valuta luidende

bedragen worden uiteengezet. Tevens wordt vermeld op welke wijze koersverschillen zijn verwerkt.”

In sommige landen gelden daarnaast nog additionele voorschriften voor de in de toelichting te verstrekken informatie. Zo verlangt de huidige FAS 8 vermelding van het totale bedrag aan koersverschillen in de resultatenrekening. Dit voorschrift komt ook in de opgeschorte Canadese Recommendation voor, evenals in de ingetrokken E 11 van het IASC. In het huidige ontwerp FAS 80 is dit voorschrift gehandhaafd.

De uit 1969 stammende en tijdelijk weer ingevoerde Canadese Recommendations vragen in de toelichting vermelding van het niet-getoonde verschil tussen historische koersen en eindkoersen als men deze op de balans tegen historische koersen omrekent.

Indien koersverschillen deels via het eigen vermogen moeten worden verwerkt wordt aparte vermelding voorgeschreven van de mutaties in de reserves als gevolg daarvan. Dit voorschrift is zowel te vinden in de FAS 80 als in ED 27. In ons land moeten alle van belang zijnde rechtstreekse mutaties in de reserves worden getoond, dus ook die uit hoofde van koersverschillen (art. 312 boek 2 BW). Voorts vindt men in de Amerikaanse en Canadese voorschriften nog de bepaling dat koersveranderingen na balansdatum niet moeten worden verwerkt, maar voorzover van belang wel moeten worden vermeld. Tenslotte moedigt FAS 8 evenals zijn opvolger nog aan tot vermelding van andere effecten van koersveranderingen zoals effecten op prijs- en afzetverwachtingen e.d.

Deze voorschriften geven m.i. slechts op één punt aanleiding tot commentaar, namelijk het voorschrift van de FASB (en in zijn voetspoor het CICA en het IASC) het bedrag van de koersverschillen opgenomen in de resultatenrekening afzonderlijk te tonen. Dit voorschrift lijkt mij niet zinvol omdat dit totaal is opgebouwd uit een aantal heterogene componenten, én omdat ten onrechte door de vermelding ervan de indruk wordt gewekt alsof daarmee het totale effect van wisselkoersveranderingen wordt getoond. Dit zou slechts het geval zijn indien de omvang van de transacties niet door wisselkoersveranderingen zou worden beïnvloed. Dit komt slechts voor als er geen importen of exporten zijn. De totale post koersverschillen in de resultatenrekening zou kunnen bestaan uit koersverschillen op importen, exporten en de eventueel in verband daarmee gedane dekkingstransacties, koersverschillen op leningen en op afgestoten deelnemingen (volgens FAS 80). Het karakter van bovengenoemde componenten lijkt zo verschillend dat moeilijk is in te zien dat de som ervan veel zegt. Wel zou men op goede gronden kunnen verlangen dat de koersverschillen op leningen en deelnemingen afzonderlijk worden getoond in die landen waar geen uniforme voorschriften voor omrekening en verwerking van koersverschillen bestaan, zodat de (deskundige) lezer althans een indruk van de desbetreffende bedragen krijgt en globaal het effect op vermogen en resultaat kan schatten voor vergelijkingsdoeleinden.

6. Slotopmerkingen

Bovenstaande beschrijving toont aan dat dit onderdeel van de verslaggeving volop in beweging is. In verschillende landen staat men immers op het punt nieuwe regels voor te schrijven. Tot nu toe zijn er echter slechts in de VS stringente regels van toepassing geweest, die na vijf jaar al weer zijn herzien. Een verklaring voor het alom bekende gebrek aan besluitvaardigheid op dit punt is naar onze mening vooral gelegen in een tweetal factoren: In de eerste plaats is er onvoldoende overeenstemming over de doelstellingen van de financiële verslaggeving zodat van daaruit onvoldoende aanknopingspunten voor een goede regeling voortvloeien. In de tweede plaats is men mede op opportunistische gronden bezig rekening te houden met een bepaald soort prijsfluctuaties in het kader van een jaarrekening die overigens op basis van historische kosten is opgemaakt. Deze tegenstrijdigheid is slechts op te heffen door het probleem zoveel mogelijk te negeren, zoals de huidige FAS 8 dat doet, of door bij de waardering uit te gaan van actuele waarden. Wellicht verdient deze laatste oplossing de voorkeur. Maar ook als men dat doet blijft nog het probleem *of* en zo ja *wanneer* bepaalde koersverschillen als bestanddeel van het resultaat moeten worden verantwoord.

Zolang de regelgevende instanties op deze punten geen eenstemmigheid hebben bereikt kunnen zij nog kiezen uit twee alternatieven, namelijk uitsluitend voorschriften voor de toelichting geven, danwel uniformeringsvoorschriften voor omrekening en verwerking geven, en daarbij op de koop toe nemen dat de gekozen oplossing niet ideaal is. Mijn voorkeur gaat uit naar het laatstgenoemde alternatief omdat daardoor de vergelijkbaarheid van de gegevens beter wordt gewaarborgd dan bij de eerstgenoemde oplossing (zie ook Van Helleman, 1981, pag. 7). Het lijkt er op dat men ook internationaal aan één uniforme oplossing de voorkeur geeft, althans uit de meest recente activiteiten van het IASC valt dat af te leiden.

Literatuur

- Accounting Standards Committee (1977) Accounting for foreign currency transactions, Exposure Draft 21, Accountancy, October 1977.
- (1980), Accounting for foreign currency translations, Exposure Draft 27, October 1980.
- Canadian Institute of Chartered Accountants, CICA, Members Handbook, section 1650 (1978)
- Members Handbook sections 1500.13 and 3210.05 (geldig tot september 1978 en vanaf april 1979)
- E. G. Commissie, Voorstel voor een zevende richtlijn op grond van artikel 54 lid 3 sub g van het EEG-verdrag inzake de concernjaarrekening.
- Financial Accounting Standards Board, FASB, (1973), Disclosure of Foreign Currency Translation Information, FAS 1, 1973
- Accounting for the Translation of Foreign Currency Transactions and Foreign Currency Financial Statements, FAS 8, 1975.
 - Foreign Currency Translation, Proposed Statement of Accounting Standards, August 1980 (FAS 80).
- Gerechtshof Amsterdam (Ondernemingskamer) arrest d.d. 8 januari 1981 inzake de jaarrekening OGEM HOLDING N.V. 1978.
- J. van Helleman, Omrekening van vreemde valuta's, Alphen a.d. Rijn, 1978.
- Omrekening van vreemde valuta's bij de opstelling van de jaarrekening, in: Internationaal Ondernemen, onder redactie van C. van Dam en P. M. Verboom, Leiden, 1980.
 - Nieuwe Amerikaanse voorstellen voor de omrekening van vreemde valuta's. De Naamloze Vennootschap januari 1981, pp 4-9.
- International Accounting Standards Committee (IASC), De administratieve verwerking van transacties in vreemde valuta en de omrekening van in vreemde valuta luidende jaarrekeningen E 11, 1977.

- J. Klaassen, De praktijk van de berekening en presentatie van valutakoersverschillen in de jaarrekening, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfshuishoudkunde* 1978, nr. 7 pp. 310-324.
- De presentatie van valutaresultaten in de externe verslaggeving, in: *Internationaal Ondernemen*, onder redactie van C. van Dam en P. M. Verboom, Leiden, 1980.
- M. Lafferty and D. Cairns, *Financial Times World Survey of Annual Reports 1980*, London 1980.
- Tripartiete Overleg, *Richtlijnen voor de Jaarrekening (ontwerp aflevering 1)*, Deventer 1980.
- Wetsontwerp 16326 tot aanpassing van de wetgeving aan de Vierde Richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het vennootschapsrecht (met Memorie van Toelichting en Bijlagen), 1980.